

BARAZA LA WAWAKILISHI ZANZIBAR

Simu Nam. + 255 24 2230602/1
Fax Nam. + 255 24 2230215
Tovuti: www.zanzibarassembly.go.tz

SANDUKU LA BARUA 902,
ZANZIBAR
Barua Pepe: zahore@zanlink.com

MUHTASARI WA RIPOTI YA KAMATI YA BAJETI YA BARAZA LA WAWAKILISHI- ZANZIBAR KWA MWAKA WA FEDHA 2017/2018

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii adhimu kwa heshima na unyenyekevu mkubwa kumshukuru Mwenyezi Mungu Mtukufu kwa kutujaalia neema ya uhai na afya njema tukaweza kukutana tena katika chombo chetu hiki, ili kutekeleza majukumu yetu ya kulitumikia Taifa na wananchi kwa ujumla. Aidha, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa kunipatia nafasi hii kwa niaba ya Kamati ya Bajeti, ili niweze kutekeleza masharti ya Kanuni ya 108(14) ya Kanuni za Baraza la Wawakilishi Toleo la 2016, yanayoelekeza kwa kila Kamati ya Kudumu ya Baraza kuwasilisha ripoti ya shughuli zake mbele ya Baraza.

Mheshimwa Spika, Pia napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bajeti kwa ushirikainao walionipatia katika kutekeleza majukumu ya Kamati kwa muda wote ambao Kamati ilipangiwa kufanya kazi. Mheshimiwa Spika naomba kwa ruhusa yako na heshima kubwa niwatambue kwa majina kama ifuatavyo:

1. Mhe. Mohamed Said Mohamed	Mwenyekiti
2. Mhe. Bahati Khamis Kombo	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Shehe Hamad Mattar	Mjumbe
4. Mhe. Zulfa Mmaka Omar	Mjumbe
5. Mhe. Abdalla Ali Kombo	Mjumbe
6. Mhe. Asha Abdalla Mussa	Mjumbe
7. Mhe. Simai Mohammed Said	Mjumbe
8. Ndg. Abdalla Ali Shauri	Katibu
9. Ndg. Asha Said Mohamed	Katibu
10. Ndg. Kassim Tafana Kassim	Katibu

Mheshimiwa Spika,

Katika kutekeleza majukumu yake, Kamati ilikutana na watendaji wa Wizara na Taasisi mbali mbali za Serikali na Wenyeviti wa Kamati za Kudumu za Baraza. Aidha, kwa kuzingatia umuhimu wa wadau katika shughuli za Baraza, Kamati pia ilikutana na wadau mbali mbali kwa lengo la kubadilishana uzoefu kuhusu masuala mbali mbali yanayohusu Uchumi, Biashara, Sera za Kodi, Utalii, na Uwekezaji. Vikao hivyo vililenga kuisadia Serikali katika utekelezaji bora wa Bajeti na Mipango ya Maendeleo sambamba na kubuni njia za kuimarisha mapato kwa kuongeza ufanisi pamoja na kuibua vyanzo vipya.

Mheshimwa Spika, naomba kwa dhati kabisa kuwashukuru Wenyeviti wa Kamati za Kudumu za Baraza, watendaji wa Serikali pamoja na wadau wote walioshiriki kwa namna moja au nyengine katika vikao vya Kamati ya Bajeti kwa mashrikiano waliyoipatia Kamati, ambayo kimsingi yameisaidia katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi mkubwa.

UTEKELEZAJI WA KAZI ZA KAMATI

WIZARA YA FEDHA NA MIPANGO

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ilipokea taarifa mbali mbali za Wizara hii za utekelezaji wa bajeti ikiwa ni pamoja na taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa kipindi cha robo ya nne (Aprili – Juni) 2016/2017, Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa kipindi cha robo ya kwanza (Julai – Septemba) 2017/2018 na Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa kipindi cha robo ya pili (Oktoba – Disemba) 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwepo kwa changamoto ya Mapato yanayokusanywa na Serikali kuwa hayaendi sambamba na matumizi, kwa vile mapato yanayokusanywa ni madogo ukilinganisha na matumizi yenyewe. Kwa kipindi cha (Oktoba - Disemba 2017/2018) Serikali imekusanya Tsh 182.29 bilioni ambayo ni sawa na asilimia 93.73 ya malengo. Kwa upande wa matumizi Serikali ilikadiria kutumia jumla ya TZS 252.27 bilioni na matumizi halisi yaliyofanyika ni TZS 204.18 bilioni sawa na asilimia 80.9 ya makisio ya jumla. **Mheshimiwa Spika,** matumizi haya ni makubwa ukilinganisha na mapato yaliyokusanywa ya TZS 182.29

bilioni.¹ Kamati inaishauri Serikali kuweka vipaumbele katika matumizi yake ili kuweza kuwa na bajeti yenye uhalisia na yenye kutekelezeka.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Serikali inafanya matumzi makubwa zaidi katika utekelezaji wa kazi za kawaida, Kamati inaishauri Serikali wakati wa kufanya matumizi yanayohusiana na miradi ya maendeleo, iweke mkazo zaidi katika uwekezaji wa miradi yenye ufanisi na tija kwa jamii. Kufanya hivyo kutapelekea kutoa fursa kwa wananchi walio wengi katika kupata ajira, kuongeza kipato, maarifa na ujuzi kutokana na miradi hiyo. Aidha, Kwa kuwa miradi mingi ya maendeleo utekelezaji wake umekuwa wa kusuasua kutokana na kutopatikana fedha, Kamati inashauri katika utekelezaji wa miradi, kuwepo na vipaumbele kwa kutekeleza miradi michache na yenye kuleta tija kwa jamii.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya utalii ni sekta muhimu katika kukuza uchumi wa Zanzibar, Kamati imearifiwa kuwa, kwa kipindi cha (Januari – Juni) 2017 kumekuwa na ongezeko la watalii ambapo watalii walioingia nchini walifikia 170,581 ukilinganisha na watalii 143,851 walioingia mwaka 2016.² **Mheshimiwa Spika,** Licha ya ongezeko kubwa la uingiaji wa watalii nchini, Kamati imebaini kuwa sekta hii bado ina changamoto kubwa katika utekelezaji wa majukumu yake, kwa vile mapato yanayotokana na utalii bado hayajatumika ipasavyo katika kurekebisha kasoro mbali mbali zilizopo katika sekta hiyo sambamba na kuwepo kwa changamoto ya utaalamu katika kuisimamia na kuiendesha sekta hii. Aidha, Kamati imebaini bado sekta hii haijatangewa fedha za kutosha katika kuutangaza utalii katika masoko ya kimataifa.

Mheshimiwa Spika, Kuhusiana na Deni la Taifa ambalo linaendelea kukuwa siku hadi siku, Kamati inaishauri Serikali kuchukua jitihada za makusudi za kupunguza kasi ya ukuaji wa deni hilo, ikiwa ni pamoja na kupunguza utegemezi wa Bajeti yake kwa kukopa nje ya nchi (washirika wa maendeleo) na badala yake bajeti itegemee zaidi rasilimali fedha zilizopo nchini.

BENKI KUU YA TANZANIA (BOT) TAWI LA ZANZIBAR

Mheshimiwa Spika, Jukumu la msingi la Benki Kuu Tawi la Zanzibar ni kuishauri Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kuhusiana na mambo ya fedha na uchumi pamoja na kuhifadhi akiba za

¹ Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Robo ya Pili (Octoba-Disemba 2017/2018)

² Taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya serikali robo ya kwanza (Julai - septemba 2017/2018)

Benki za Biashara. Kamati ilifanya ziara Katika Benki Kuu Tawi la Zanzibar kwa lengo la kupatiwa taarifa juu ya Utekelezaji wa Majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwepo kwa changamoto ya uelewa mdogo wa wananchi kuhusu Majukumu ya Benki Kuu. Ili kukabiliana na Changamoto hiyo, Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Fedha na Mipango Zanzibar kuwaelimisha wananchi juu ya majukumu ya benki hiyo, pamoja na fursa za uwekezaji katika masoko ya fedha zinazopatikana katika Benki Kuu. Aidha, Kamati inashauri Wajumbe wa Baraza la Wawakilishi wapatiwe mafunzo maalum yatakayowawezesha kufahamu majukumu ya Benki hiyo, mafanikio pamoja na changamoto zake.

MFUKO WA HIFADHI YA JAMII ZANZIBAR – ZSSF

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Hifadhi ya Jamii Zanzibar umeanzishwa chini ya Sheria Nam 2 ya mwaka 1998, kwa lengo la kuwahifadhi wanachama wake wanaopatwa na majanga ambayo husitisha au hupunguza kipato chao kwa sababu mbali mbali kama vile uzee, ulemavu, maradhi au kifo pamoja na majanga mengine yaliyoainishwa katika Sheria hiyo.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa changamoto za msingi za Mfuko ni mabadiliko ya Sheria ya Utumishi wa Umma Nam 2 ya mwaka 2011 yanayotokana na Sheria ya Mabadiliko ya Sheria Mbali Mbali Nam 1 ya 2018, ambayo kimsingi yanaathiri uendeshaji wa Mfuko katika kutoa huduma kwa wanachama wake. Kimsingi Sheria hiyo inapokonya baadhi ya Mamlaka ya Mfuko, na hivyo kuondosha mantiki ya kuwa na Bodi ya Mfuko huo. Aidha, baadhi ya maelekezo yanayotolewa na Serikali yanaathiri utendaji wa Mfuko huo hususan katika suala la uwekezaji ambalo linahitaji umakini mkubwa katika kuhakikisha Mfuko unaekeza kwa misingi ya kupata faida badala ya kukeza zaidi katika miradi ya kuitumikia jamii “Social Responsibilities”

Mheshimiwa Spika, Uwekezaji wa Miradi mikubwa ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii Zanzibar unahitaji ubia katika kuitekeleza ili kuweza kugawana hasara na tija inayoweza kupatikana. Hata hivyo, Kwa kipindi kirefu mfuko umekosa wabia wa kushirikiana katika miradi inayoekeza na kupelekea Mfuko kutumia mtaji wake pekee katika miradi hiyo ambapo ni hatari kwa uwekezaji mkubwa. Kamati inaishauri Mfuko kubadilisha mbinu za kutafuta wabia wa uwekezaji pamoja na kutangaza mafanikio yaliyopatikana katika miradi iliyokamilika kwa lengo la kuwavutia wabia hao, sambamba na kuhakikisha wanafanya uwekezaji katika miradi yenye soko kwa upande wa Zanzibar. Aidha, Kamati inashauri Mfuko uzitangaze zaidi fursa zilizopo katika

miradi yake iliyokwisha kamilika, ili kupata waekezaji ambao wataweza kuunga mkono jitihada za Mfuko huo na hatimae kuongeza tija katika baadhi ya miradi ambayo kwa sasa inaonekana kuendeshwa kwa hasara.

Mheshimiwa Spika, ufafanuzi zaidi wa ufanisi wa mapato na matumizi ya miradi mbali mbali ya Mfuko unapatikana katika kiambatanisho namba 1 katika Kitabu cha Ripoti ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, Mfumo wa ukusanyaji mapato unaotumika kwa sasa katika kiwanja cha kufurahishia watoto cha Uhuru - Kariakoo unatia mashaka katika kudhibiti mapato yanayokusanywa. Kamati inaushauri Mfuko uharakishe mchakato wa kuanza kutumia mfumo wa kisasa wa kielektroniki wa kukusanya mapato utakaowezesha fedha hizo kuingia moja kwa moja kwenye akaunti ya Mfuko.

MAMLAKA YA UWEKEZAJI NA UKUZAJI VITEGA UCHUMI ZANZIBAR - ZIPA

Mheshimwa Spika, Katika kuzingatia umuhimu na mchango wa uwekezaji katika suala zima la ukuaji wa uchumi, Kamati imelitazama kwa ukaribu mkubwa suala hilo kupitia Mamlaka ya Uwekezaji na Vitega Uchumi (**ZIPA**) ambayo kwa Zanzibar ndiyo yenye jukumu la moja kwa moja la kusimamia vitega uchumi kwa mujibu wa Sheria Nam 11 ya mwaka 2004 ambayo imeanzisha Mamlaka hiyo.

Mheshimwa Spika, miongoni mwa changamoto za msingi za ZIPA ni kutokukamilika huduma za *“One Stop Center”* ambazo zitamuwezesha muwekezaji kumaliza mahitaji yake yote yanayohusiana na uwekezaji katika eneo moja, suala hili limekua likizungumzwa kwa muda mrefu bila ya kufanyiwa kazi. Kamati inaishauri Serikali kupitia **ZIPA** kulipa uzito maalum suala hilo kwa kuimarisha huduma hiyo, ili kurahisisha mazingira ya mchakato wa uwekezaji nchini. Aidha, kuimarisha huduma za *“one stop center”* kutaepusha kuwepo kwa madalali ambao wanaipa taswira mbaya Mamlaka kwa kutoa taarifa zisizo sahihi kwa wawekezaji.

MAENEO HURU YA UWEKEZAJI AMANI

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kutembelea maeneo ya Viwanda vidogo vidogo Amani ikiwa ni moja ya maeneo ya uwekezaji yaliyotengwa na Serikali kwa lengo la kuendeleza waekezaji wa ndani na wa nje wa viwanda vidogo vidogo.

Mheshimwa Spika, Suala la ulinzi wa maeneo ya uwekezaji ni la muhimu sana kwa usalama wa wafanyakazi, waekezaji na mali zao. Kamati ilibaini kubomoka kwa uzio wa Maeneo Huru ya Uwekezaji Amani na kwa kuwa ZIPA haiwezi kuufanyia marekebisho uzio wa maeneo hayo kutokana na gharama kubwa zinazohitajika (milioni 80 kwa kilomita 20), Kamati inaishauri Serikali kuipatia fedha ZIPA katika Bajeti ya 2018/19 kwa lengo la kuujenga uzio na kuweza kuzihifadhi vyema mali zilizomo katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, Kiujumla Kamati haikuridhishwa na mazingira ya maeneo ya viwanda vidogo vidogo kutokana na majengo yaliyotengwa kwa ajili ya waekezaji kutotumika kwa muda mrefu na hivyo kuikosesha mapato Mamlaka na Serikali kwa ujumla. Aidha, baadhi ya majengo yanaonekana kuchakaa na kuvuja hali iliyochangiwa na kutofanyiwa ukarabati kwa muda mrefu sambamba na kuwepo kwa makontena yaliyokaa kwa muda mrefu bila ya kutumika na kutofahamika mmiliki wake.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri ZIPA kuyaendeleza majengo ambayo hayajatumika kwa muda mrefu kwa kuwapatia waekezaji wengine walio tayari kufanya uwekezaji katika majengo hayo ili kuipatia Serikali mapato. Aidha, Kamati inaishauri ZIPA iandae mpango endelevu wa kuyakarabati majengo yaliyo ndani ya eneo la uwekezaji kwa kuyafanyia matengenezo madogo madogo kila baada ya muda, kwa lengo la kuyatunza na kuiepushia Serikali gharama kubwa iwapo majengo hayo yataendelea kukaa kwa muda mrefu bila ya kufanyiwa ukarabati.

MRADI WA PENNY ROYAL (GIBBRALTAR) ZANZIBAR LTD

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Penny Royal ni mradi mkubwa unaotarajiwa kuleta fursa kubwa ya ajira tokea kuanzishwa kwake hadi wakati wa utoaji wa huduma. Mbali na ajira ambazo wananchi watafaidika nazo, jamii pia itafaidika kupitia programu mbali mbali ambazo zitasimamiwa na mradi huu ikiwa ni pamoja na kuwaendeleza wajasiriamali, kutoa elimu maskulini na michezo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kususua kwa mradi kutokana na muwekezaji kutopatiwa eneo la ziada la hekta **220** aliloliomba kwa ajili ya utanuzi wa mradi, ambapo Serikali imemuekea sharti la kuanza kuendeleza eneo alilopatiwa awali kabla kuongezewa eneo jengine. Changamoto hii inapelekea kuchelewa uendelezaji wa mradi huo na kuongezeka kwa gharama.

Kamati inashauri mamlaka husika kuliangalia tena suala hilo, kwa kuzingatia umuhimu wa mradi husika na faida inayoweza kupatikana kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini kukosekana kwa Mpango Mji (Master Plan) wa Mkoa wa Kaskazini na wa nchi kwa ujumla kunapelekea Serikali kuchelewa ama kusita kufanya baadhi ya maamuzi juu ya aina ya uwekezaji na uimarishaji wa miundo mbinu inayokusudiwa kufanyika. Kamati inaishauri Serikali kuandaa Mpango Mji, kwani kutokuwepo kwa mpango huo kunapeleka kuibuka kwa changamoto mbali mbali kutokana na kutofahamika mipango ya baadae ya Serikali katika maeneo mbali mbali na kupelekea urasimu juu ya maamuzi ya ardhi na hatimae kuzorotesha shughuli za uwekezaji.

MAENEO HURU YA UWEKEZAJI - FUMBA

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kufanya ziara ya kuona maendeleo ya mradi wa nyumba za Fumba ambao upo chini ya kampuni ya Bakhresa (Bakhresa Group of Company). Mradi huo unahusisha nyumba za kuishi pamoja na ujenzi wa miundombinu, ikiwemo barabara, viwanja vya michezo na maduka makubwa (Shopping Mall). Aidha, Kamati iliarifiwa kwamba kwa awamu ya kwanza jumla ya nyumba 152 zitajengwa kwa ajili ya wananchi wa kipato cha kati na cha juu.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa gharama kubwa ya mradi huo wa mji wa Fumba itatumika katika kuimarisha miundo mbinu ya msingi kwa kuwa eneo hilo halikua na miundo mbinu ya msingi wakati wa kuanzishwa kwake na kusababisha nyumba za mradi katika mji huo kuwa ghali sana kiasi cha mwananchi wa kawaida kushindwa kumiliki.

Mheshimiwa Spika, Kukosekana kwa miundo mbinu ya msingi katika maeneo ya uwekezaji huongeza gharama na hivyo kuwarudisha nyuma wawekezaji. Kamati inaishauri Serikali kuimarisha miundo mbinu katika maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya uwekezaji ili kuwavutia wawekezaji wenye nia ya kukeza Zanzibar.

SHIRIKA LA BIASHARA LA TAIFA ZANZIBAR (ZSTC)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kulitembelea Shirika la Biashara la Taifa Zanzibar (ZSTC) ambalo ni muhimu katika kukuza uchumi wa Zanzibar. Miongoni mwa majukumu ya Shirika ni pamoja na kununua, kuuza karafuu pamoja na mazao mengine ya kilimo kwa bei ya

ushindani, kulinda ubora wa mazao ya karafuu na mazao ya kilimo, kufanya usarifu, kuongeza thamani pamoja na kutafuta masoko ya mazao.

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha kuwa, Shirika linakwenda sambamba na utekelezaji wa majukumu yake pamoja na kutekeleza mkakati wa mageuzi ya sekta ya karafuu, ni muhimu Shirika likazingatia sana kutatua changamoto zake mbali mbali ili hatimae malengo ya Shirika yaweze kufikiwa na kuimarika kwa zao la karafuu, kukuza kipato cha wakulima, uchumi wa nchi, kuongeza ajira na kupunguza umasikini.

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa changamoto za Shirika ni pamoja na wakulima kutoa taarifa zisizo sahihi katika usajili wa taarifa zao zinazohusiana na ukubwa wa mashamba na idadi ya mikarafuu wanayoimiliki, hali inayoweza kuliathiri Shirika katika upangaji na utekelezaji wa mipango yake. Katika kukabiliana na changamoto hii, Kamati inalishauri Shirika kufanya jitihada za makusudi katika kufuatilia usahihi wa taarifa wanazopatiwa na wakulima. Aidha, kutokana na ushindani mkubwa wa soko kwa nchi nyengine zinazozalisha karafuu kama vile Indonesia, Srilanka, Brazil na India, Kamati inaishauri Shirika lifanye kazi ya kufuatilia taarifa za uzalishaji karafuu katika nchi hizo ili kuweza kupanga mikakati itakayoliwezesha Shirika kuhimili ushindani wa kimataifa.

Mheshimiwa Spika, Shirika katika jitihada zake za kuwasaidia wakulima wa karafuu wa Unguja na Pemba, limeweka utaratibu wa kuwapatia wakulima hao mikopo isiyo na riba kwa ajili ya kujiandaa na uchumaji wa zao hili muhimu kwa uchumi wa Zanzibar. Licha ya jitihada za Shirika, kumekuwa na tabia kwa baadhi ya wakulima kuchelewa kurejesha mikopo, hali inayolipelekea Shirika kutumia muda mwingi pamoja na gharama kubwa ya kufuatilia mikopo hiyo. **Mheshimiwa Spika,** Kutokana na kuwepo kwa changamoto hiyo, Kamati inalishauri Shirika kuandaa utaratibu utakaohakikisha wakulima wanaopata mikopo wanarejesha kwa wakati ili kuweza kutoa fursa ya kupewa mikopo wakulima wengine.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kuwepo kwa huduma za kijamii katika vituo vya ununuzi wa karafuu kama vile maji, vyoo, umeme, sehemu za kukaa wakulima wakisubiri kuhudumiwa, Kamati inatoa msisitizo zaidi kwa Shirika kuimarisha huduma za kibenki, kwa kuwa vituo vya mauzo ya karafuu vimekosa huduma hizo. Hali hii imepelekea Shirika kuchukua fedha za ununuzi wa karafuu katika vituo na kuwalipa wakulima vituoni hali inayohatarisha usalama wa wafanyakazi wa Shirika na wauzaji wa karafuu.

KIWANDA CHA MAKONYO

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea Kiwanda cha Makonyo – Pemba na kubaini kushuka kwa mapato ya kiwanda hicho kutokana na uchakavu wa mashine zinazotumika katika uzalishaji na kupelekea kiwanda kuzalisha kwa hasara. Aidha, Kamati imebaini kuwa mashine za kiwanda hicho hazijawahi kufanyiwa matengenezo makubwa tokea kuanzishwa kwa kiwanda mnamo mwaka 1982 hali inayochangia pia kiwanda kufanya kazi siku 42 mpaka 60 badala ya siku 200 ambazo kiwanda kinapaswa kufanya kazi kwa mwaka.

Mheshimiwa Spika, Ili kukabiliana na changamoto ya kushuka kwa mapato, Kamati inaushauri uongozi wa Kiwanda kuendeleza juhudi za kupunguza hasara za uzalishaji kwa kuhakikisha kiwanda kinazalisha kwa faida ili kupata ufanisi katika uendeshaji wake. Aidha, Kamati inausisitiza uongozi kufanya uchambuzi wa kina juu ya mahitaji halisi, sambamba na kuweka mikakati mipya na mbinu za kisasa za uendeshaji wa kiwanda.

Mheshimiwa Spika, Utumiaji wa mbinu za kizamani za uzalishaji na uendeshaji biashara ni moja ya sababu zinazochangia kiwanda kushindwa kuzalisha kwa kiwango kikubwa. Ili kukiwezesha kiwanda kuwa na ufanisi, Kamati inaushauri uongozi wa Kiwanda uangalie mbinu mpya za kukiendesha kiwanda hicho ikiwa ni pamoja na kuangalia uwezekano wa kukiendesha kwa ubia (Joint Venture) kwa kushirikiana na kampuni binafsi zenye uzowefu. Kufanya hivyo kutasaidia katika kuzalisha bidhaa nyingi na bora zaidi zenye kukidhi viwango vya masoko ya nje na kupunguza uagizaji wa bidhaa zinazotokana na karafuu kutoka mataifa mengine.

Mheshimiwa Spika, Kwakuwa ni miaka 36 tokea Kiwanda kuanzishwa, Kamati inaona ni vyema kiwanda kifanye kazi kwa kujitegemea badala ya kufanya kazi chini ya mwamvuli wa Shirika la Taifa la Biashara (ZSTC), ambapo ni vigumu kupima ufanisi halisi wa kiwanda kutokana na kubebwa na Shirika kwa baadhi ya gharama. Imefika wakati sasa kiwanda kujitegemea chenyewe moja kwa moja katika kuhudumia gharama za uendeshaji. Kamati inaamini utegemezi huo unadumaza maendeleo ya kiwanda hicho na kwa msingi huo, kuna kila sababu ya kiwanda kujiwekea mikakati madhubuti ya kuimarisha utekelezaji wa majukumu yake.

WIZARA YA KILIMO, MALIASILI, MIFUGO NA UVUVI

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Kilimo ina mchango mkubwa katika uchumi wa nchi na wananchi kwa ujumla ambapo asilimia 40 ya wananchi wamejiajiri katika sekta hiyo na inakadiriwa kuwa zaidi ya asilimia 70 wanategemea sekta ya kilimo kwa namna moja au nyengine katika kujipatia kipato na kuimarisha maisha yao. Kamati ilifuatilia utekelezaji wa Programu ya Maendeleo ya Kilimo na kubaini upungufu wa uzalishaji wa baadhi ya mazao muhimu ya chakula nchini ikiwemo zao la mpunga, licha ya jitihada za Wizara kukarabati miundombinu ya umwagiliaji maji katika maeneo mbali mbali. Hali hii imepelekea kuagiza vyakula kutoka nje ya nchi kama vile mchele kutoka Vietnam.

Mheshimiwa Spika, Ili kukabiliana na upungufu wa uzalishaji nchini, Kamati inaishauri Wizara kupitia mradi wa Maendeleo ya Kilimo kuendelea kutoa mafunzo ya kilimo bora cha mazao mbali mbali pamoja na kuwawezesha wakulima kutumia mbinu za kisasa ili uzalishaji uweze kuongezeka. Aidha, katika kuhakikisha usalama wa chakula nchini na kusaidia wakulima kupata soko la bidhaa zao. Kamati inaisisitiza Wizara kusimamia vyema ujenzi unaoendelea wa ghala la kuhifadha chakula ili liwe katika kiwango kinachostahiki pamoja na kulitumia kwa malengo yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia umuhimu wa Wizara hii, kupitia sekta ya uvuvi ambayo inamchano mkubwa kwa ajira, Kamati ilichukua jitihada za makusudi za kukutana na Wizara ya Kilimo na Mamlaka ya Uwekezaji na Ukuzaji Vitega Uchumi Zanzibar (ZIPA) ili kujadili miradi ya sekta ya uvuvi iliyokwama utekelezaji wake. *Ufafanuzi wa miradi hiyo unapatikana katika kiambatanisho namba 5.*

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa, miongoni mwa sababu za kukwama kwa miradi ya sekta ya uvuvi ni pamoja na waekezaji kushindwa kufuata taratibu zilizowekwa katika uwekezaji wa sekta ikiwemo suala zima la kuzingatia Sheria na Masharti yaliyowekwa nchini. Kwa kuwa uwekezaji binafsi unahitajika kwa maendeleo ya nchi, kuendelea kukwama kwa miradi ya sekta ya uvuvi kunazorotesha maendeleo ya nchi ikiwa ni pamoja na kukosa fursa za ajira zinazotokana na uwekezaji huo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri ZIPA kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo, Maliasili, Mifugo na Uvuvi, kuzifanyia kazi changamoto za kisheria na kuendelea kuwapatia elimu

waekezaji katika mchakato mzima wa uwekezaji nchini pamoja na taratibu zilizopo ili wawekezaji wapate uwelewa mpana kabla ya kufanya maamuzi ya uwekezaji.

MRADI WA UJENZI WA JENGO JIPYA LA ABIRIA LA UWANJA WA NDEGE

(TERMINAL II)

Mheshimiwa Spika, Mradi wa jengo jipya la abiria la uwanja wa ndege (Terminal II) ni miongoni mwa miradi mikubwa ya kitaifa ambao ulikadiriwa kugharimu jumla ya USD 70.4 milioni. Kamati ilipokea taarifa na kukagua mradi huo ili kuona ufanisi wa utekelezaji wake. Kutokana na kasoro mbali mbali za kiufundi zilizojitokeza, gharama za mradi huo ziliongezeka maradufu na kufikia USD 128.7 milioni. Mradi ulianza kutekelezwa mnamo mwaka 2010 kwa mkataba baina ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kupitia Wizara ya Ujenzi na Mawasiliano na Kampuni ya Beijing Construction Engineering Group (BCEG) ya China na ulitarajiwa kukamilika mwaka 2017. Kutokana na kasoro zilizojitokeza hadi leo mradi haujulikani lini utakamilika na Serikali inapaswa ianze kulipa mkopo wa mradi huo ifikapo mwaka 2019.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapata wasi wasi mkubwa juu ya utaratibu uliotumika wakati wa kuingia mkataba wa ujenzi, kiasi cha Serikali kushindwa kuiwajibisha Kampuni ya BCEG kutokana na kasoro za kiufundi ilizosisababisha na kuingiza nchi kwenye janga zito la deni lenye kuongezeka kwa riba pamoja na gharama na bado Serikali inaendelea kuitumia Kampuni hiyo bila ya kuchukuliwa taratibu za kisheria. Ni dhahiri kuwa Kampuni inayoendelea na ujenzi uzoefu wake bado ni mdogo kiasi cha kuchafua malengo ya mradi na kushindwa kufuata utaratibu wa Sheria za Shirika la Kimataifa la Usafiri wa Anga (ICAO).

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa Kamati imearifiwa ifikapo mwaka 2023, mradi wa terminal II utakuwa ushazidiwa uwezo kiasi cha kutoweza kuhudumia ndege tatu kubwa kwa wakati mmoja, Kamati inaishauri Serikali katika kutekeleza miradi yake kuzingatia mikakati ya muda mrefu na kuwekeza katika miradi itakayonufaisha wananchi kwa kipindi kirefu. **Mheshimiwa Spika**, kushindwa kuzingatia mahitaji ya muda mrefu katika utekelezaji wa miradi, kunapelekea Serikali kutosonga mbele katika kutekeleza miradi mengine kwa kuwa baada ya muda mfupi miradi iliyotekelezwa itahitaji kufanyiwa upanuzi kwa mara nyengine.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuwa na wataalamu wa kutosha wa kupitia na kufahamu kwa kina mikataba ya miradi kabla haijaikubali miradi husika ili kuepusha kuzorota kwa miradi hiyo pamoja na upotevu wa fedha za Serikali. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kutoendelea kuchukua makampuni ya aina hiyo katika ujenzi wa miradi na kuwa na uwazi katika kuwapata wakandarasi na wasimamizi wa miradi wenye sifa. Kamati inaisisitiza Serikali kuwa na usimamizi madhubuti wa watendeaji wote wanaopewa dhamana katika miradi na kuhakikisha wanakuwa na uadilifu katika utekelezaji wa majukumu yao, ili miradi iwe na tija kwa nchi na kuweza kuhimili ushindani mkubwa uliopo katika nyaja ya usafiri wa anga.

MRADI WA SERIKALI MTANDAO

Mheshimiwa Spika, Katika bajeti ya mwaka 2017/2018 Baraza lako tukufu liliidhinisha jumla ya *Bilioni kumi na milioni hamsini* (10,050,000,000) kwa ajili ya matumizi ya Mradi wa Serikali Mtandao ambapo Tsh *Milioni hamsini* (50,000,000) ni mchango wa SMZ na Tsh *Bilioni kumi* (10,000,000,000) Mchango wa Washirika wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kupitia mradi huu, Serikali ilikua na lengo la kuimarisha utendaji na utoaji wa huduma kwa kuziunganisha taasisi zake zote kupitia Mkonga wa Taifa wa Mawasiliano ya Habari pamoja na kuiunganisha Zanzibar kupitia Mkonga wa Kimataifa na visiwa vya Pemba kupitia teknolojia isiyotumia waya (Micro wave link). Kwa ujumla, Kamati imebaini mradi huu haujafanikiwa kuleta ufanisi wa utendaji kazi wa Serikali kama ilivyokusudiwa kutokana na ukweli kwamba, taasisi nyingi za Serikali bado hazijaunganishwa taarifa zao katika kituo cha kuhifadhia taarifa yaani “data center” ambacho kimeanzishwa chini ya mradi huu, sambamba na kusuasua huduma ya “internet” kupitia mradi huo kiasi cha taasisi za Serikali kuandelea kutumia makampuni ya watu binafsi kupata huduma hizo na hivyo kuiongezea gharama Serikali.

Mheshimiwa spika, ili kuleta ufanisi na kufikia malengo ya mradi wa Serikali Mtandao, Kamati inaishauri Serikali kuweka utaratibu wa kuhakikisha taasisi zake zote zinatumia kituo cha kuweka kumbukumbu “Data Center”, ili kuweza kutunza kumbukumbu za Serikali kwa uhakika na kwa muda mrefu zaidi bila ya kupotea na kuharibika. Aidha kuhusiana na mfumo wa kulipia kodi kwa njia ya elektroniki “E-tax” ambao ni sehemu ya mradi huu, Kamati inashauri mfumo

huo uanze kutumiwa na taasisi za Serikali kwa lengo la kufahamu changamoto zake kabla ya kutumiwa na taasisi binafsi.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa mradi huu ni wa gharama kubwa, Kamati inaishauri Idara husika kwa lengo la kuufanya mradi uwe endelevu, kuuendesha mradi kibiashara kwa kutumia fursa mbali mbali katika miradi mikubwa nchini, ili kutanua wigo wa matumizi ya mkonga wa taifa, ikiwa ni pamoja na kusogeza huduma hizo katika sehemu za miradi mikubwa ya uwekezaji kama uwekezaji wa nyumba za makaazi –Fumba na uwanja wa ndege (Terminal II).

MRADI WA BANDARI YA MPIGA DURI - MARUHUBI

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Bandari ya Mpiga Duri unatarajiwa kutekelezwa kwa mfumo wa ubia baina ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na kampuni ya China Harbor engineering Ltd (CHEC) ambao utagharimu jumla ya *USD milioni mia mbili thelathini na moja na laki nne* (231,400,000). Kati ya fedha hizo Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar itatoa jumla ya USD *milioni mia mbili* (200,000,000) kupitia mkopo wa Benki ya China – Exim Bank na Kampuni ya China Harbor Engineering Company Ltd itatoa jumla ya USD *milioni thelathini na moja na laki nne* (31,400,000). Mpaka Kamati inafanya ziara katika eneo la Mpiga Duri, bado fedha hizo hazijapatikana kutokana na kutokukamilika kwa mapitio ya rasimu ya makubaliano ya fedha “Draft Financing Agreement” yanayopaswa kufanywa na Wizara ya Fedha ya Jamhuri ya Muungano.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Wizara ya Fedha na Mipango Zanzibar, ifanye mawasiliano na ufuatiliaji wa karibu, ili kuhakikisha hatua zinakamilika kwa haraka na kuuwezesha mradi kuanza kutekelezwa.

Mheshimiwa Spika, uwepo wa diko la uvuvi ambalo vijana wamejiajiri kupitia shughuli mbali mbali ni changamoto nyengine ambayo inapaswa kuzingatiwa kabla ya mradi haujanza kutekelezwa. Kamati inaishauri Serikali wakati wa kuendeleza miradi yake izingatie vijana ambao wamejiajiri katika maeneo hayo kwa kuwapatia eneo mbadala kuendesha shughuli zao ili miradi hiyo isiwe sababu ya kuzuia ajira za vijana hao.

UKANDA WA SHUGHULI ZA MAFUTA NA GESI-MANGA PWANI

Mheshimiwa Spika, mnamo mwaka 1995 Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, kwa kuzingatia mahitaji ya siku za usoni, ilitenga eneo katika ukanda wa pwani ya Mangapwani lenye ukubwa wa hekari 380, kwa ajili ya shughuli za kuhifadhi mafuta na gesi, bandari ya kuhudumia upakizi na ushushaji wa mafuta na gesi pamoja na bohari ya kuhifadhia zana na vifaa vya mafuta. Kutokana na kukua kwa mji, Kamati imejionea uvamizi unaoendelea kufanywa na wananchi kwa kujenga maakaazi ya kudumu, na shughuli nyengine za kujitafutia riziki ndani ya eneo hilo. Pamoja na muda mrefu kupita tangu kutengwa kwa eneo hilo, mpaka Kamati inafanya ziara eneo hilo halijapimwa na halijawekewa alama yoyote inayoonesha kuwa eneo hilo ni eneo la hifadhi ya Serikali.

Mheshimwa Spika, Kwakuwa Kamati imeelezwa fedha iliyotengwa kwa kazi ya upimaji imeshakabidhiwa kwa Kamisheni ya Ardhi na Idara ya Upimaji, Kamati inashauri kuharakishwa kwa hatua za kupima eneo la hifadhi la Mangapwani pamoja na kuliwekea alama ili uvamizi usiendelee na kuiepushia Serikali gharama zisizo za lazima.

MAMLAKA YA UDHIBITI WA HUDUMA ZA MAJI NA NISHATI (ZURA)

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa majukumu ya Mamlaka hii ni kuleta ufanisi katika huduma za umeme, mafuta, gesi asilia na nishati nyengine yoyote ambayo itakua inazalisha umeme na kuhakikisha watumiaji wa nishati hizo wanapata huduma zinazostahili.

Mheshimiwa Spika, mwishoni mwa mwaka 2017, ZURA ilianza rasmi kutumia mfumo mpya wa uagizaji wa mafuta kwa pamoja (Bulk Procurement System), kwa lengo la kuongeza ubora wa bidhaa ya mafuta, udhibiti pamoja na kupunguza gharama ya bidhaa hiyo. Hata hivyo, Kamati imebaini kuwa kutokana na changamoto mbali mbali zilizojitokeza, mfumo huo hauwezi kufikia malengo yaliyokusudiwa kwa sasa.

Mheshimiwa Spika, kuwepo kwa ufinyu wa sehemu ya kuhifadhi mafuta (Storage Facilities), kina kidogo cha maji katika bandari ya Mtoni kiasi cha meli kubwa kutoweza kufunga nanga, pamoja na miundombinu hafifu na ya kizamani ya kushushia mafuta, ni miongoni mwa sababu zinazopelekea mfumo mpya wa BPS ushindwe kufikia malengo yake. Kwa sasa bado bei ya mafuta kwa upande wa Zanzibar imeendelea kuwa juu kulinganisha na Tanzania bara, pamoja na kuadimika mara kwa mara kwa mafuta hali iliyopelekea kuzoroto kwa shughuli za kiuchumi na kijamii na kuikoshesha Serikali mapato. Kutokana na changamoto hizo Serikali imelazimika

kusitisha uagiziaji wa mafuta kwa mfumo wa BPS kwa muda, na kuruhusu makampuni binafsi ya mafuta kuagiza yenyewe kama ilivyokuwa awali.

Mheshimiwa Spika, kupitia vikao mbali mbali ambavyo Kamati imevifanya na makampuni ya mafuta kwa upande wa Zanzibar pamoja na ziara katika Mamlaka ya Wakala wa Uagiziaji wa Mafuta kwa Pamoja Tanzania Bara (PBPA) na Mamlaka ya Udhibiti wa Maji na Nishati (EWURA), Kamati imejiridhisha kwamba, kutokana na changamoto zilizopo mfumo wa BPS kwa sasa hauwezi kutekelezeka na kuleta faida.

Mheshimiwa Spika, Kabla ya kuanza kutumia mfumo wa BPS na kufikia malengo ya mfumo huo, Kamati inaishauri Serikali kushughulikia suala la ujenzi wa Bandari mpya ya mafuta na Kujenga bohari yenye uwezo wa kuhifadhi mafuta kwa wingi pamoja na kuzingatia kuweka kifaa cha kupimia mafuta “ flowmeter” na iwapo Serikali itaamua kuendelea na mfumo wa BPS kwa sasa, Kamati inaishauri ZURA kuangalia uwezekano wa kutumia bohari “depot” zilizopo Bandari ya Mtwara, ili kuepukana na kuadimika kwa mafuta mara kwa mara.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imebaini kuwa kukosekana kwa mkataba baina ya ZURA na makampuni ya usambazaji mafuta katika mfumo uliopo sasa wa uagiziaji wa mafuta. Hivyo, Kamati inaishauri ZURA kufunga mkataba na makampuni hayo kwa lengo la kuwa na udhibiti bora wa mfumo uliopo, kumlinda mteja na kuepusha kuadimika kwa bidhaa ya mafuta.

MAMLAKA YA UVUVI WA BAHARI KUU

Mheshimiwa Spika, ni takriban miaka minane sasa tangu Mamlaka ya Uvuvi wa Bahari Kuu kuanza kufanya kazi zake rasmini chini ya mfumo wa makubaliano ya mpito (Interim Arrangement) baina ya Wizara zinazosimamia uvuvi kwa upande wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano ya Tanzania na Serikali ya Mapinduzi ya Zanziabar kutokana na Zanzibar kutoridhia Sheria namba 1 ya mwaka 1988 (The Deep Sea Fishing Authority Act, No. 1 of 1998), iliyotungwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kuanzisha Mamlaka hiyo.

Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa changamoto zinazoikabili Mamlaka ni kupungua kwa meli za uvuvi na kushuka kwa mapato kulikosababaishwa na mabadiliko ya Kanuni za usimamizi yaliyofanywa kwa lengo la kuongeza mapato pamoja na kutokuwa na nguvu za kisheria kwa Mamlaka kufanya maamuzi ya msingi ikiwemo suala zima la uajiri wa wafanyakazi. Aidha,

Kamati imebaini kuwa Sekta ya Uvuvi wa Bahari Kuu haijatumika ipasavyo, kiasi cha Mamlaka kutegemea zaidi mapato yanayotokana na usajili wa meli za nje kupitia mauzo ya leseni pekee.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa ni muda mrefu sasa tangu Mamlaka hii ianze kufanya kazi kwa mfumo wa makubaliano ya mpito (Interim Arrangement), ni vyema Serikali ikawasilisha Barazani Sheria ya Mamlaka hii kwa ajili ya kuridhiwa, na iwapo kuna changamoto katika utekelezaji wake, Serikali ifikirie namna ya kuzitatua na hatimae kuiwezesha Mamlaka kufanya kazi kwa mujibu wa Sheria. Aidha, Kamati inazishauri Serikali zote mbili kuzipitia upya Kanuni za Mamlaka ambazo kimsingi mabadiliko yake yameibua changamoto mpya ya kupungua kwa meli na mapato ya Mamlaka kwa ujumla.

Hitimisho

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa, kwa niaba ya Kamati ya Bajeti napenda kutoa shukurani za dhati kwa taasisi zote za Serikali zilizoshirikiana na Kamati wakati wa kutekeleza Majukumu yake pamoja na wadau wote walioalikwa na kufika mbele ya Kamati katika kipindi chote cha kazi za Kamati, kwani michango na maoni yao imekuwa ni msaada mkubwa katika kutekeleza majukumu yetu ya kuisimamia na kuishauri vyema Serikali. Kamati pia inasisitiza Serikali kupitia watendaji wake, kusimamia suala la nidhamu ya matumizi ya fedha za umma, ili Bajeti ya Serikali itekelezwe kama ilivyoidhinishwa na Baraza hili tukufu na hatimae kumarisha uchumi wa nchi na ustawi wa wananchi wa Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Mohamed Said Mohamed

.....

Mwenyekiti,

Kamati ya Bajeti,

Baraza la Wawakilishi,

Zanzibar